

Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu

Health Tourism Situation in Turkey

Salih Haluk ÖZSARI,¹ Özlem KARATANA²

¹İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, İstanbul;

²İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

Özet

Dünyada 2010 yılı itibarıyla sağlık hizmetlerinden yararlanmak amacıyla seyahat gerçekleştirilerek ortaya çıkan ekonominin boyutu 60 milyar USD'dir. Ülkelerin sağlık hizmetlerini ve sağlık turizmini örgütleyiş başarıyla orantılı olarak bu boyutun hızla arttığı bildirilmektedir. Türkiye'de de bu alanda son 10 yılda büyük gelişmeler kaydedilmiş ve ekonominin parasal boyutu tam bilinmemekle birlikte kayda geçen rakamlarla 2010 yılında 100 bini aşkın hastaya hizmet verilmiştir. Sağlık Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı'nın bu alandaki örgütleniş çalışmaları sonuç vermiş ve belirli bir düzey elde edilmiştir. Ancak kapasitesine oranla Türkiye'nin sağlık turizminin hiçbir alanında dünya pazarında istediği yeri elde ettiği söylenemez. Dünya pazarına giriş de kolay olmayacak ve diğer ülkelerle rekabet etmeyi gerektirecektir. Türkiye'nin bu rekabet ortamında güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kaplıca turizmi; medikal turizm; sağlık turizmi; yaşlı ve engelli turizmi.

Summary

The economic dimension of tourism related to health service utilization was approximately \$60 billion worldwide in 2010. This dimension is increasing rapidly with respect to the organizational abilities of countries. A significant progress has been recorded in Turkey as well. Though the economic dimension cannot be estimated, it is known that more than 100.000 people were treated in the context of health tourism in 2010. The Ministries of Health and Tourism have embarked on effective strategies. However, there is still much work to do regarding the targeted levels. Stable entrance to the global health tourism market is not easy and requires a strong competence. There are currently both strengths and weaknesses in Turkey.

Key words: Spring resort tourism; medical tourism; health tourism; elderly and disabled tourism.

Dünyada hızla gelişen medikal turizm sektöründe rakip ülkelerin uygulamalarını araştırarak, sektörde ülkemizi ön plana çıkaracak mevcut durumların incelenmesi, kamu ve özel kuruluşların dikkatinin çekilmesi, bu alandaki yatırımların artmasının nedenlerinin ve gerekliliğinin ortaya koyulması gerekmektedir.

Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST - Association Internationale D'Experts Scientifiques Du Tourisme) turizmi, "yabancıların seyahat ve geçici veya devamlı asli kazanç elde etme faaliyeti için yerleşme-

ye dönüşmemek koşuluyla, konaklamalarından doğan ilişkilerin ve olayların tümüdür" şeklinde tanımlamaktadır.^[1] Kendi içinde eğitim, spor, kültür, din, eğlence, dinlenme, tarih vb. maksatlı sınıflara ayrılan turizmin bir türü de sağlık turizmidir. Sağlık turizmi "sağlıklı ve zinde kalmaya yönelik tüm çabaları"; bunun bir alt sınıfı olan medikal turizm ise "tıbbi müdahale ve tedavi maksatlı turizmi" anlatmaktadır.^[2]

Tüm dünyada turizm hareketleri önüne geçilmez biçimde artmaya devam etmektedir. Dünya Turizm Örgütü (WTO) verilerine göre 2010 yılında yaklaşık 935 milyon

İletişim: Dr. Salih Haluk Özari.
İstanbul Üniversitesi, HAGED Beyazıt Kampüsü,
İstanbul
Tel: 0212 - 440 00 00 / 10125

Başvuru tarihi: 02.04.2013
Kabul tarihi: 24.04.2013
e-posta: hozsari@istanbul.edu.tr

insan farklı nedenlerle turizm hareketleri içinde yer almıştır. Harcanabilir gelir düzeyindeki artış, ticaret hadlerinin birçok negatif gelişmeye rağmen artması, kapalı siyasi ve ekonomik sistemlerin dünya ile entegrasyona yönelmeleri dünya turizminin önünün açık olduğunu göstermektedir.^[3] Dünyada en çok turist alan ülke yılda 74.5 milyon kişi ile Fransa'dır. Bunu ABD, İspanya, Çin, İtalya ve İngiltere izlemektedir. Türkiye yılda 25.5 milyon turist ile yedinci sıradadır.^[4] Dünya genelinde en çok sağlık turisti alan ülkeler arasında Panama, Brezilya, Malezya, Costa Rica ve Hindistan sayılmaktadır.^[4]

Medikal turizmde dünya çapında 2010 yılında 20 milyar USD gelir elde edilmiştir ve bunun yaklaşık 2.5 milyar USD'lik kısmını Asya ülkelerinden Hindistan, Singapur, Tayland ve Malezya elde etmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki sağlık hizmeti fiyatlarındaki dengesizlik ve bu ülkelerdeki sağlık hizmeti sisteminin ihtiyaçlarının artması, sağlık turizminin dünya çapında güçlü ve sağlam adımlarla kendini güçlendirmesine neden olmuştur. Dünya çapında medikal turizmin, boyutunu ikiye katlayacağı tahmin edilmektedir. 2012'de Asya pazarının, 4.4 milyar USD'den fazla gelir oluşturacağı beklenmektedir. Sağlık seyahati ve sağlık hizmetleri, dünyanın ekonomisinde en hızlı gelişen sektörlerden biridir.^[5] 2010 yılında ise bu hacmin 60 milyar USD'ye ulaştığı bildirilmektedir.^[4]

Sağlık Turizmi

Dünyada ve Türkiye'de turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte alternatif turizm seçenekleri gündeme gelmekte, mevsimsel kıyı turizminin yanında on iki aylık zamana yayılan sağlık turizmi önem kazanmaktadır.

İnsanları turistik amaçlı seyahate yönelten sebeplerden birisi de sağlıktır. Kaybolan sağlığı tekrar kazanmak ya da sağlığı uzun süreler koruyabilmek için ortaya çıkar.^[6] Sağlık turizmini ve turizm sağlığını iki ayrı kavram olarak ele almak gerekmektedir. Turist sağlığı turistik yaşamla ilgili her türlü sağlık problemlerini içeren (temel sağlık hizmetleri, ilk yardım, acil tedavi, yoğun bakım gibi) tedavi hizmetleri ile her çeşit kaza ve bulaşıcı hastalıklardan korunmak amaçlı önlemler ve turistin başına bir hal geldiğinde ona verilen tanı ve tedavi hizmetleri olarak açıklanabilir. Sağlık turizmi ise birincil amacı sağlığı geliştirmek, korumak veya bir sağlık sorununa çare bulmak maksadıyla yapılan her türlü seyahat faaliyetlerini kapsar.

Sağlık ve turizm ilişkisi pozitif ve negatif yönleri ile ortaya çıkmaktadır. Pozitif yönü ile bu ilişki turistlerin sağlık amaçlı seyahat etmeleri ve tedavileridir. Negatif

yönü, turist sağlığı bakımından ortaya çıkan ilişkilerdir ki, bu durum turizme çok önemli zararlar verebilmektedir. Turist sağlığı konusunda en önemli örnek 2002 yılında uzak doğu ülkelerinde yaşanan SARS hastalığı vakasıdır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin (WTTC) tahminlerine göre bu hastalık Çin, Hong Kong, Vietnam ve Singapur gibi ülkelerde 20 milyar dolarlık gelir kaybına ve üç milyon endüstri çalışanının işini kaybetmesine yol açmıştır.^[7]

Sağlık Turizminin Faydaları ve Olumsuz Yönleri

Sağlık turizminin ülkelere sağladığı faydalar, somut ve soyut olarak incelenebilir. Somut faydalar arasında yabancı turistlerden kaynaklanan gelirlerin ülkelerin ekonomik refahına katkısı, ülkeler arasındaki bilgi paylaşımını artırması ve stratejik ortaklıkların gelişmesi, ülkeler arasında teknoloji ve bilgi transferine katkı sağlanması, yabancı hastalara uluslararası rekabet nedeniyle sunulan fırsatların kendi ülkelerindeki hastalara da daha iyi hizmet sunulmasına yol açması sayılabilir.^[8]

Soyut faydaları ise sosyal ve kültürel deneyimlerin paylaşılması, uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkı sağlaması, global pazarlama ve tıbbi ticaretin gelişmesi, sağlık bakım hizmeti sunduğu imajını kazandırması, rekabet avantajı sağlaması, sağlık alanında kamu ve özel ortaklığını güçlendirmesi, birçok açıdan hasta memnuniyetini artırması olarak sıralanabilir.^[8]

Sağlık turizminin faydaları yanında olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bazı hükümetler ve sağlık sigortaları, yurt dışından alınan sağlık hizmetlerini ödemediğinden hastalar aldıkları hizmetin bedelini cepten ödemektedir. Hasta genelde operasyondan birkaç gün sonra ülkesine döndüğünden ortaya çıkan yan etki, komplikasyon veya ameliyat sonrası bakım ihtiyacı, hastanın kendi ülkesinde giderilmektedir. Birçok ülkenin malpraktis konusunda yeterli yasası olmadığından yanlış tedavi durumunda yerel mahkemelerden yeterince yardım alınamamaktadır.^[8]

Sağlık Turizminin Önündeki Engeller

Sağlık sistemlerinin ülkeler arasında farklılık göstermesi hastaların farklı bir ülkeden sağlık hizmeti almasını engelleyebilmektedir. Ülkeler arasında politik, ekonomik, sosyal, teknolojik, kültürel ve dinsel farklılıklar bulunması, ülkelerin ulusal sağlık bakım sistemlerinin hastaları tatmin etmelerinde farklılıklar olması, ülkeler arasındaki dil farklılıkları, sağlık bakım teknolojileri ve malzemelerindeki farklılıklar sağlık turizminin önünde bulunan engellerin bazılarıdır.^[9]

Sağlık turizminin önündeki en büyük engel duygusal güvenlik ihtiyacıdır. Hastalar bilmedikleri bir çevreden sağlık hizmeti almak istememekte, arkadaşlarının ve ailesinin yanında tedavi olmak istemektedir. Yasalar ve düzenlemeler kişilerin başka ülkelerden sağlık hizmeti almasını engelleyebilmektedir. Ülkelerin sağlık politikaları hakkında yeterli ve güvenilir bilgiye sahip olmamak, hastaları mağdur edebilmektedir. Sağlık sigortalarının birçoğu, acil durumlar dışındaki tedavileri karşılamamaktadır. Başka bir ülkeden hizmet almak yerine hasta kendi ülkesinde uzak başka bir şehirden hizmet almayı tercih edebilmektedir. Bu engellerin ortadan kaldırılıp sağlık turizminin geliştirilmesi için öncelikle bölgesel olarak sağlık turizmi yapılmalıdır. Yurtdışından hasta alacak hastaneler kalite belgesi almalıdır.^[10]

Ülkelerarası iletişim geliştirilmelidir. Hastaneler arasında uyumlu, ortak bir bilgi sistemi oluşturulmalıdır. Avrupa Birliği standartlarına uygun hastalık tedavi yönergesi oluşturulup yaygınlaştırılmalıdır.^[9]

Sağlık turizminin geliştirilmesi için hükümetlerin yapması gerekenler ise şöyledir:

Turizm Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı iyi iletişim içinde olmalıdır. Sağlık turizminin yasal yönleri dikkate alınarak, hasta mağdur edilmemelidir. Amerika ile gelişmekte olan ülkeler arasında bulunan teknolojik farklılıkları ortadan kaldırmak için ithal edilen sağlık donanımı

standart hale getirilmelidir. Sağlık kurumları arasında kamu-özel ortaklıklar kurulmalıdır. Sağlık turizminin geliştirilmesi için hasta, hastane, sigorta şirketi ve politika oluşturanlarda yerel ya da kişisel isteklilik değil, global isteklilik yaratmak gerekmektedir. İsteklilik yaratıldıktan sonra da sağlık bakım hizmetinin geliştirilmesi ve hizmeti sunan personelin eğitilmesi gerekmektedir.^[11]

Sağlık Turizminin Hedef Kitlesi

Tüm bunlardan hareketle sağlık turizminin hedef kitlesi, sağlığı bozulmuş olan insanlar ile sağlığını korumaya duyarlı olan insanlar şeklinde tanımlanabilir. Bu kapsamda sağlık turizmi katılımcıları genellikle hastalar ve hastanın ailesi ve yakınlarıyla, sağlığına önem veren ve sağlığını korumak için bu turizm faaliyetlerine katılan kişilerdir. Sağlık turizminde sunulan sağlık hizmet kategorilerinin ve faydalananların özelliklerini Tablo 1'deki gibi sıralamak mümkündür.^[12]

Sağlık Turizmi Çeşitleri

Sağlık turizmi; 1. Kaplıca turizmi, 2. Spa-wellness, 3. Yaşlı turizmi, 4. Engelli turizmi ve 5. Medikal turizm olarak beş bölümde incelenmiştir.

1. Kaplıca Turizmi

Termal turizm veya kaplıca turizmi; mineralize termal su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi

Tablo 1. Sağlık turizminde sunulan sağlık hizmet kategorilerinin ve faydalananların özellikleri^[12]

	Sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetler	Tedaviye yönelik hizmetler	Rehabilitasyon hizmetleri
Hizmetten faydalananlar	- Orta ve üst düzey gelir grubu - Sağlıklı - Düşük sağlık riski - Bütün yaş grubu	- Orta ve üst düzey gelir grubu - Seyahat edebilecek kadar sağlıklı - Değişken sağlık riski - Orta ve üzeri yaş grubu	- Üst düzey gelir grubu - Özel ihtiyaçlar - Düşükten orta düzeye doğru sağlık riski - Yaşlı - Madde bağımlısı
Sağlık hizmetlerinin kapasite gerekleri	- İyi bir temel sağlık hizmeti - Hastane hizmetleri için artan bir beklenti	- Uzman hekim - Müdahalelerden destek tedavilere kadar çok çeşitli ihtiyaçlar - Yüksek düzeyde teknoloji	- Yüksek düzeyde teknoloji - Uzman hekim - Temel sağlık hizmetleri - Tıbbi tedaviden ziyade terapötik müdahaleler
Süre	- Değişken (Hizmeti alan veya aldığı hizmete göre değişiyor)	- Tahmin edilebilir - Daha kısa - Takip gerektirebilir	- Daha uzun - Değişken

çeşitli türdeki yöntemlerin yanında, iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerin birleştirilmesi ile yapılan kür (tedavi) uygulamaları için meydana gelen turizm hareketi olarak tanımlanır. Bu uygulamaların yapıldığı tesislere ise Termal Kür Merkezi veya Kaplıca Tedavi Merkezi denilmektedir. Sağlık nedeni ile turizme katılma aşağıda belirtilen biçimlerin doğmasına neden olmuştur.^[13]

Klimatizm; açık ve temiz havanın şifa verici etkisinden yararlanmak için, dağ istasyonlarında ve deniz kenarlarında uygulanan bir tedavi yöntemidir.

Üvalizm; bazı yörelerin belli başlı ürünü olan meyve ve sebzelerle yapılan kür (tedavi) yöntemi ya da bu ürünlerin kullanımının, bundan hoşlananlara sunulmasıdır.

Termalizm; kaplıca, ılıca, içmeler gibi şifalı doğal su kaynaklarının sağlık kurallarına uygun bir biçimde tedavi aracı olarak kullanılmasıdır.

Türkiye'de uygulanan termal turizm uygulamalarını şu şekilde sıralayabiliriz.^[14]

a) Kür: Tedavi etkeninin belli dozda, seri halde, düzenli aralıklarla, belli sürelerle tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemidir.

b) Kaplıca Tedavisi: Toprak, yer altı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, peloidler (çamurlar) ve iklimsel unsurlar gibi doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı bir tedavi sistemidir.

c) Balneoterapi: Termomineral sular, peloidler ve gazlar gibi doğal tedavi unsurlarının banyo, içme ve inhalasyon (soluma) yöntemleri ile kür tarzında tedavi amaçlı kullanılmasıdır.

d) İnhalasyon Uygulamaları: Termomineral su zerrecikleri ile yapılan soluma uygulamalarıdır.

e) İçme Kürleri: Mineral sular ile kaplıcalarda ya da yaşanan yerlerde yapılan içme kürleridir.

f) Peloidterapi: Doğal, jeolojik ve/veya biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve/veya inorganik maddeler olan peloidlerin bir Balneoterapi yöntemi olarak kullanılması olarak bilinmektedir

g) Klimaterapi: Hava sıcaklığı, nem, rüzgar şiddeti ve hızı, güneş ısınımı ve benzeri iklimsel faktörlerin sistemik ve dozlaşmış kür tarzında uygulanmasıdır.

h) Talassoterapi: Termomineral sular ile yapılan yıkama, duş ve dökme gibi uygulamalardır. Ayrıca, her birey için özel olarak düzenlenen ve ideal olarak amaca uygun inşa edilmiş havuzlarda gerçekleştirilen, sinir-kas-iskelet sistemiyle ilgili fonksiyonları geliştirme-iyileştirme amaçlı bir havuz tedavi programı olarak da tanımlanmaktadır.

ı) Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon: Kaplıca tedavisinde kullanılan elektro terapi, egzersiz tedavileri, masaj ve diğer yöntemlerdir.

i) Medikal Tedavi: Kaplıca Tedavisi sırasında hastaya lokal veya sistemik olarak uygulanan ilaç tedavi yöntemidir.

j) Destek Uygulamalar: Sağlık eğitimi, diyet uygulamaları, günlük yaşam aktivitelerinin düzenlenmesi, davranış değişikliği eğitimleri ve psikolojik destek yöntemleridir.

Türkiye'de yaklaşık 1.500 termal su kaynağı bulunmasına rağmen bu potansiyelin yaklaşık %5'inin kullanılabiliyor olması büyük bir değer kaybına yol açmaktadır. Turizm Bakanlığı verilerine göre 20 ilde toplam 34 termal merkez bulunmaktadır. Ülke genelinde 240 civarında tesis olmakla birlikte uluslararası standartlardaki tesis sayısı çok azdır. Yatak kapasitesi açısından bakıldığında ise Turizm İşletme Belgesi almış 7.806 yatak, Turizm Yatırım Belgesi almış 2.049 yatak bulunmaktadır. Bu veriler termal kaynakların gerektiği şekilde değerlendirilemediğini ortaya koymaktadır.^[14]

2. SPA ve Wellness

"Su ile gelen iyilik/sağlık" anlamına gelen ve Latince "Salus Per Aquam" teriminin baş harflerinden oluşan SPA terimi 19. yüzyılın ilk başlarında suyu içerek ve/veya sıcak, soğuk ve farklı biçimlerde (akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi) uygulanarak kullanılması sonucunda iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık ve su yoluyla kazanılan dinlenme ve ferahlama duygularının edinildiği bütünlüyci tedavi anlamında kullanılmaktadır.^[14]

SPA günümüzde yalnızca su ve çamur terapilerini değil sıcak su havuzu, çeşitli masaj terapileri, aroma terapileri, güzellik ve bakım gibi sağlık kür hizmetleri veren tesislere verilen bir isim olup su ile iyileşme, suyun kullanımından gelen sağlık, suyun sıcak, soğuk ve farklı biçimlerdeki akıtma, damlama, duşlama, püskürtme gibi uygulamaları ile kazanılan dinlenme ve ferahlama

duygularının edinildiği bütüncü terapi anlamında kullanılmaktadır.

Wellness kelimesi ise akıl, vücut, ruh ve ilişkilerde iyi ve zinde olmayı ifade etmektedir. Bu kapsamda insanın kendisini ruhsal, bedensel, zihinsel ve ilişkisel olarak iyi ve zinde hissetmesini sağlayan her türlü masaj, cilt bakımı, çamur ve yosun banyoları, küvet bakımları, thalasso terapi gibi doğa ve doğal ürünlerle sağlıklı yaşam yöntemleri ile yapılan vücut bakımları *wellness* kapsamına girmektedir. SPA, günümüzde dünyada hızla gelişip, resort ve otel komplekslerinde yer almaya başlarken, Türkiye’de henüz yeni gelişmekte olan bir sektördür.

3. Yaşlı Turizmi

Bakıma muhtaç yaşlıların, bakım ihtiyaçlarını giderebilme amacıyla başka ülkelere seyahat etmelerine yaşlı turizmi denilmektedir.^[14] Ülkemizde yaşlı turizmine yönelik yeni yatırımlar yapılmakta ve bu alanda sağlık turizmimizin büyük potansiyeli olduğu tahmin edilmektedir.

4. Engelli Turizmi

Bakıma muhtaç kişilere yönelik Afyon, Denizli ve İzmir’de hizmetler verilmektedir.^[14]

5. Medikal Turizm

Medikal turizm genel olarak cerrahi veya özel uzmanlık gerektiren diğer tıbbi müdahaleleri içeren uygulamalara ihtiyaç gösteren hastalara “maliyet etkili” özel tıbbi bakım verilmesi maksadıyla turizm endüstrisi ile işbirliği yapılmasıdır. Bu süreçte hem sağlık sektörü hem de turizm sektörü rol almaktadır. Medikal turizm tıp endüstrisinin gelişmesi ile ortaya çıkan, deniz aşırı ülkelerde tıbbi tedavi ile tatil yapmayı bir arada ele alan bir yaklaşımdır.^[2]

Medikal turizm hastaların ve hasta ailelerinin rahatlığını sağlamak için tıbbi seçenekleri sunmayı hedeflemektedir. Gelişmiş ülkelerdeki eğitim ve refah seviyesinin yüksek olmasına paralel olarak sağlık hizmetleri sunumu da yüksek maliyetli olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yaşanan nüfusun sağlık ihtiyaçları ve sağlık giderlerinin payı her geçen gün artmaktadır. Sosyal güvenlik maliyetlerinin artan giderleri sosyal güvenlik kurumlarını zorlamaktadır. Bu sıkıntıları aşmak için, gelişmiş ülkelerde bulunan sosyal güvenlik kurumları ve özel sigorta kurumlarının kaliteli tıbbi hizmet sunan ve yakında yer alan ülkelerle paket anlaşmalar yaparak

sağlık hizmetlerini düşük maliyetli alma çabaları görülmektedir.

Medikal turizmin özellikleri şöyledir:

- Medikal turizm teknik donanım ve iş gücü gerektiren bir turizm türüdür.
- Medikal turizmde, hizmeti sunan sağlık kuruluşunun uluslararası standartlara uygun hizmet sunması önem taşımaktadır.
- Hizmet sunan sağlık kuruluşunda, ortak yabancı dili bilen personelin mutlaka olması gerekmektedir.
- Hasta ve refakatçileri için farklı turizm türlerinin geliştirilmesini destekleyen, katma değeri yüksek bir turizm türüdür.
- Seçilmiş olan hedef pazara yönelik devlet destekli, farklı dillerde, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri gerekmektedir. Yapılan bu tanıtımlarda hedef olarak öncelikle hastalarının yurt dışında hizmet almasını destekleyecek sigorta ve sağlık kuruluşları seçilmelidir.^[2]

Hastaları, kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede tıbbi hizmet (sağlığı geliştirmeye yönelik hizmetler, tedaviye yönelik hizmetler ya da rehabilitasyon hizmetleri) almaya motive eden etkenler şöyle sıralanmaktadır:

- Başka bir ülkeden tedavi hizmeti almak bekleme süresini kısaltabilmektedir.
- Hastanın kendi ülkesinde hizmete ulaşımı başka ülkedeki tedavi hizmetine ulaşımından daha zor olabilmektedir. Örneğin kendi ülkesinde hizmet alması daha uzun bir yol gitmesini gerektirebilmektedir.
- Nadir hastalıklar için kaliteli sağlık bakım hizmeti, komşu ülkede daha uygun imkânlarla mevcut olabilmektedir.
- Hasta tatilde ya da iş seyahatindeyken sağlık bakımına ihtiyaç duyabilmektedir.^[15]

Türkiye’de Medikal Turizm

Türkiye’nin ise özellikle estetik, göz, diş ve tüp bebek konularında medikal turizmde diğer ülkelere göre mukayeseli üstünlüğe sahip konumda olduğu ifade edilebilir. Ancak, Türkiye medikal turizmde henüz gerek kamu gerekse özel sektör açısından belirlenmiş bir stratejiye ve kriterlere sahip değildir. İstanbul ve Antalya başta olmak üzere 200 civarında hastane ve özel kliniğin bu konuda çalışmaları mevcuttur. Bu hastaneler

ayrıca yabancı sağlık sigorta firmalarıyla da anlaşmış ve dışarıdan tedavi maksatlı hasta gelmesine olanak sağlamışlardır. Ancak bu konu kitlesel bir hareket haline dönüşmemiştir. Ülkemizin coğrafi konumu ve sağlık sektöründeki yetişmiş ve eğitilmiş insan gücü sağlık turizminde Türkiye'nin önemli avantajları arasındadır.^[3]

Türkiye'de medikal turizm son yıllarda özel hastanelerin bu konuya el atması ile hareketlenmiştir. A sınıfı özel hastaneler başta olmak üzere birçok hastane dünya çapındaki medikal turizm fuarlarına katılmaya başlamış ve hastalara daha iyi hizmet vermek adına "Yabancı Hasta Departmanları" kurmuştur. Medikal turizm özel ilgi gerektiren ve güven esasına dayanan bir kavram olduğu için bu departmanların kurulması hastaların işini oldukça kolaylaştırmıştır.^[16]

Türkiye'deki özel hastaneler, tedavi amaçlı medikal turizmde, hasta akışı sağlamak adına akreditasyonun önemini fark etmiş ve bu konudaki çalışmalarına 2005 yılından itibaren hız kazandırmışlardır. 2007 sonu itibarıyla Türkiye'de toplam yatak sayısının %8'i özel sektör tarafından kurulmuş durumdadır. Bu hastaneler Türkiye'de yaklaşık 200.000'i bulan toplam yatak sayısının 16.000'ini sunmaktadır.^[17]

Şekil 1'e bakıldığında son üç yıl içinde Türkiye'ye gelen sağlık turistleri sayısının hem özel hem de kamu sektöründe artış eğiliminde olduğu görülmektedir.

Türkiye'de sunulan medikal hizmetler genel olarak şunları içermektedir: *i.* Göz ameliyatları; *ii.* Diş ameliyatları; *iii.* Tüp bebek uygulamaları; *iv.* Estetik ve plastik operasyonlar; *v.* Kalp ve damar hastalıkları.

Türkiye bugün kalp hastalıkları, estetik ve diş operasyonları kapsamında yurt dışına seyahat eden hastalar

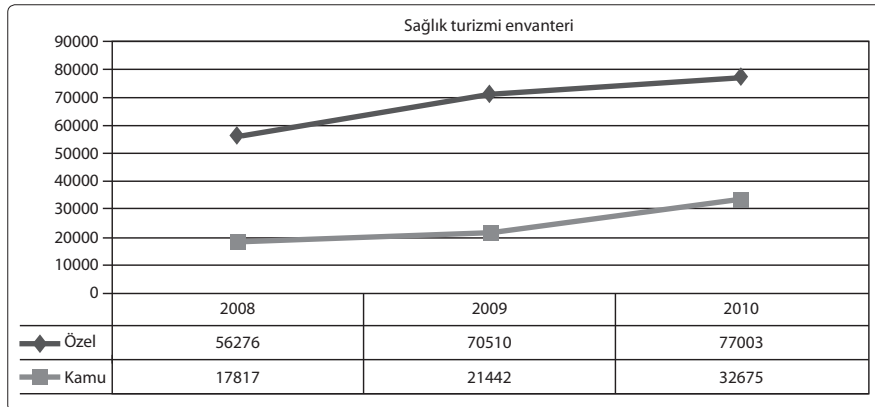
için önemli ülkeler arasındadır. Örneğin; Amerikalıların Türkiye'yi tercih etmelerinin en önemli nedeni, tedavi masraflarının çoğunlukla kendi ülkelerindeki fiyatlardan daha düşük olmasıdır. Amerika'da baypas ameliyatının fiyatı 70000-133000 \$ arasındayken Türkiye'de 24500 \$ civarında, yüz kaldırma operasyonu 10500 \$ - 16000 \$ arasındayken Türkiye'de 8000 \$'dır.

Şekil 2'de 2010 yılında gelen sağlık turistlerinin branşlara dağılımı görülmektedir. Verilere bakıldığında gelen turistlerin genellikle özel sektörü tercih ettikleri görülmektedir. Göz bölümünün, esas itibarı ile ülkemize tedavi amaçlı gelen yabancı turistlerin en çok başvurdukları bölüm olduğu, diğer bölümler arasında çok büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Mevcut durumda Türkiye az da olsa dünya medikal turizm pastasından bir pay almaktadır. Bu anlamda Türkiye'ye hasta gönderen ülkeler dört ana sınıfta incelenebilir.^[16]

1. Çeşitli nedenlerden dolayı bünyesinde büyük bir Türk nüfusu barındıran ülkeler (Almanya, Hollanda, Belçika vb.),
2. Altyapı ve hekim yetersizliği nedeniyle hizmet sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkeler (Balkan ülkeleri, Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri),
3. Sağlık hizmetlerinin pahalı olduğu ve sigortaların kapsamadığı hizmetleri talep eden hastaların bulunduğu ülkeler (Amerika, Almanya),
4. Arz-talep dengesindeki yetersizlik nedeniyle uzun bekleme sırası olan ülkeler (İngiltere, Hollanda ve Kanada).

Şekil 3'de Türkiye'ye en çok sağlık turisti gönderen ilk beş ülkenin branşlara göre dağılımları verilmektedir. Yıllar itibarıyla farklılık gösterse de Almanya'nın liderliği, branşlarda da "göz" ün üstünlüğü görülmektedir.

Yabancıların medikal turizm kapsamında Türkiye'yi tercih etme nedenleri çok çeşitlidir. En önemli nedenlerden biri yaşadıkları ülkelere göre daha uygun fiyatlar ile yüksek kalitede hizmet alınabilmesidir. Türkiye'de modern, kaliteli hizmet veren, kalifiye personele sahip, ileri teknolojik donanıma sahip olan hastanelerin olması da tercih

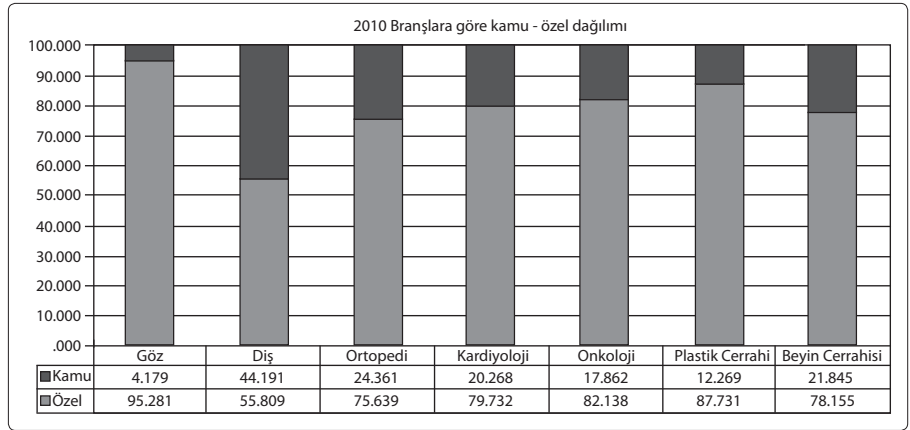
Şekil 1. Türkiye'de sağlık turizmi envanteri.^[3]

edilmede etkili olmaktadır. Operasyon için gereken uzun bekleme süreleri, bazı tedavilerde olan kısıtlamalar, sigorta ile ilgili yaşanan bir takım sorunlar da yine Türkiye'nin tercih edilme nedenleri arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye sahip olduğu zengin fırsatları ile tedavi olma amacıyla gelen hastalara tatil yapma imkânı da sağlamaktadır.^[14,16,18]

Medikal Turizmde Türkiye'nin Güçlü Yönleri

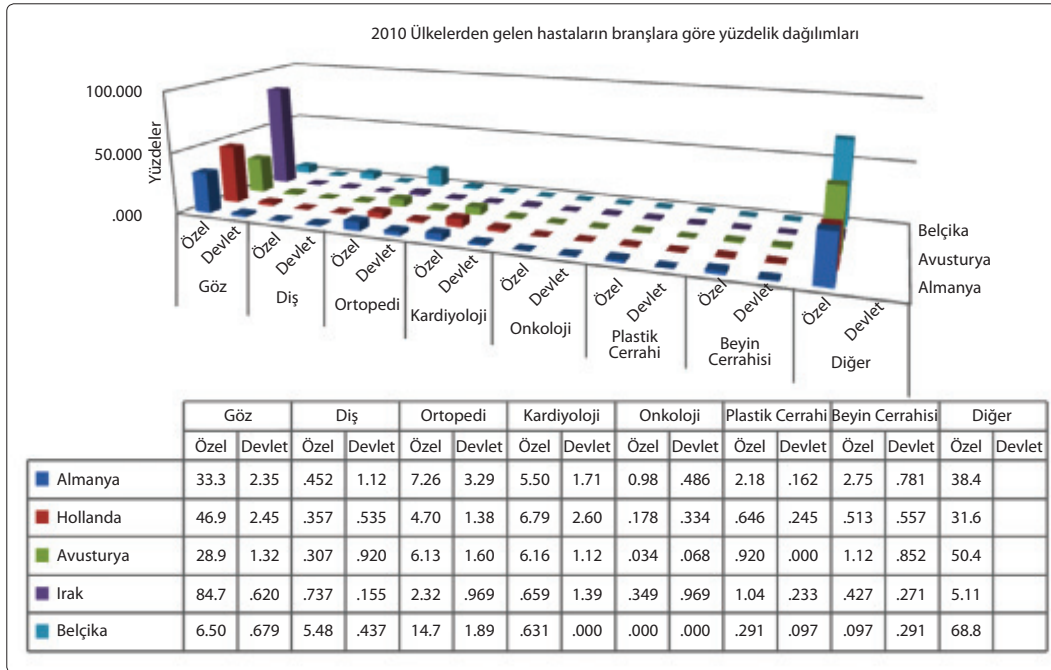
Amacı, gerek rehabilitasyona ihtiyacı olanların, gerekse diğer hastaların olumlu çevre koşullarında, kaliteli ve daha ekonomik olarak hastalığını iyileştirmek, sağlığını korumak ve geliştirmek olan^[19] medikal turizm için Türkiye'nin pek çok avantajları bulunmaktadır. Bu avantajlar şu şekilde sıralanabilir:

- Özel sağlık kurumlarımızın çoğunun batıyla yarışabilecek seviyeye gelmiştir.
- Türkiye JCI ile akredite olmuş hastane sayısı (42 hastane) açısından dünyada 2. sıradadır.

Şekil 2. 2010 yılında sağlık turistlerinin geldiği bölümler ve yüzde dağılımları.^[3]

- Türkiye'deki termal kaynaklar Avrupa'da 1. sırada, dünyada ise 7. sıradadır.
- Ülkemiz uygun iklimi ile tarihi ve turistik uygarlıklar merkezidir.
- Ülkemiz çevresindeki 712.000.000'lük bir topluluğa hitap edebilecek merkezi bir konumdadır.
- Türkiye genç nüfus ve eğitilebilirlik ile ciddi bir iş gücü potansiyeline sahiptir.
- Nitelikli insan kaynakları mevcuttur.
- Türkiye'deki sağlık hizmetleri diğer ülkelere kıyasla daha ucuzdur.^[3]

Şekil 3. 2010 yılında yurtdışından gelen hastalar ve geldikleri branşlar.^[3]

Renkli şekil derginin online sayısında görülebilir (www.keahdergi.com).

Türkiye'nin medikal turizmdeki bir diğer avantajı ise çok sayıda termal kaynağa sahip olmasıdır. Beş yıldızlı otellerin çoğunda bulunan SPA merkezleri ve termal tesisler de yabancıların Türkiye'yi tercih etmesini sağlayan önemli sebepler arasında yer almaktadır.

Medikal Turizmde Türkiye'nin Zayıf Yönleri

Türkiye'de medikal turizm alanında sayılan pek çok güçlü yön bulunmakla birlikte, bu alandaki gelişimi olumsuz yönde etkileyen Türkiye'nin zayıf yönleri de bulunmaktadır:

- Sağlık personelinin ve hastane yöneticilerinin Avrupa sağlık mevzuatı ve hasta hakları konusunda bilgileri yetersizdir.
- Özellikle kamu hastanelerinde yabancı dil bilen sağlık personelinin sayısı azdır.
- Tanıtım yetersizdir.
- Türkiye ile ilgili bazı ülkelerde olumsuz imaj vardır.
- Lojistik hizmetlerin koordinasyonu yetersizdir.
- Yurt dışı sigorta şirketleri ile koordinasyon zayıftır ve yabancı kamu sigortaları ile yapılan çalışmalar bazı kısıtlamaları gerektirmektedir.
- Türkiye ve Türk sağlık sektörünün imajı yabancı ülke vatandaşları tarafından yeterli seviyede bilinmemektedir.
- Türkiye'deki kamu hastanelerinin çok azı akredite olmuştur.
- Pazarlama stratejilerine ve pazarlama araştırmalarına yeterince önem verilmemektedir.
- Fiyatlandırmada yanlış uygulamalar bulunmaktadır.
- Sağlık Bakanlığı'nın kamu hastanelerinde ekonomik kriz nedeniyle, sağlık mevzuatı kapsamında, insan kaynaklarının artırılması ve teknolojik yatırımların kısıtlanmasına yönelik uygulamaları medikal turizmi olumsuz yönde etkilemektedir.
- Bakanlıklar ve sektörler arası koordinasyon yetersizdir.^[19]

Medikal Turizmde Türkiye'nin Rakipleri

Hastaların kendi ceplerinden ödeyerek yaptırdıkları ameliyatlara; göz, estetik, bazı diş operasyonları, saç ekimi vb şeyler, Türkiye için ilk planda en önemli pazarlardır. Bu konuda Türkiye'nin çok fazla sayıda rakibi olduğu unutulmamalıdır. Bunlardan Fransa, Belçika,

Norveç, Bulgaristan, Letonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya, Malta ve Güney Kıbrıs en önemlileridir. Bu ülkelere karşı imaj açısından Türkiye'nin daha geri planda kaldığı söylenebilir. Yukarıdaki ülkelerin yanı sıra doğu ve uzak doğu ülkelerinden de Türkiye'ye rakip olan ülkeler bulunmaktadır. Hindistan, Malezya, Singapur ve Tayland bu ülkelerin başında gelmektedir. Medikal turizm alanında ilerleyen ve 2012 yılı için 1.2 milyar pound gelir hedefleyen Hindistan gibi ülkeler dışında Türkiye'nin önemli rakipleri arasında Bulgaristan gösterilmektedir. Tedavi masrafları Türkiye'deki kadar ucuz olan Bulgaristan'ın avantajı ise artık Avrupa Birliği ülkesi olmasıdır.

Öneriler

Türkiye'nin medikal turizm alanında güçlü yönlerini ortaya çıkararak dünya pastasından hak ettiği payı alabilmesi, marka haline dönüşebilmesi amacıyla;

- Turizm Bakanlığı, hedef olarak seçilecek ülkelere medikal turizm ile ilgili şubeler kurmalı ve çalışmalarını Türkiye ile ortaklaşa sürdürmelidir.
- Tasarlanan Türkiye Sağlık Turizm Danışma Kurulu'nun kurulması ve mevzuatların belirlenmesi için çalışmalara hız verilmesi gerekmektedir.
- Medikal turizm ile ilgili yapılan çalışmalar derlenip, bilgilere ulaşım kolaylaştırılıp tek bir başlık altında toplanmalıdır.
- Medikal turizmde marka ülke imajını kurabilmek için hedefler konulmalı, öncelikler belirlenmeli, hedef ülke ve hedef hastalar üzerine yoğunlaşma sağlanmalıdır.
- Yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları kendi ülkelerinde tedavi olmaları için teşvik edilmelidir.
- Türk kültürüne yakın, ulaşımı kolay ve ticari anlaşmaları olan ülkeler seçilerek buradaki çalışmalara yoğunluk verilmelidir.
- Uluslararası tanıtım ve pazarlama konusunda devletin desteği sağlanarak, fuar veya kongre düzenlenerek Türkiye'nin sağlık sistemi hakkında bilgilendirme yapılmalıdır.
- Görsel ve yazısal olarak tanıtıma özen gösterilmeli, tanıtım yapılacak ülkenin ana dili kullanılmalıdır.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın tanıtıcı yayın faaliyetleri içerisinde medikal turizme yönelik başlık oluşturulmalı, turistlerin sağlık sistemine yönelik dikkatleri çekilmelidir.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın oluşturduğu bölgesel boşluklarda bölgeye yönelik sunulan sağlık hizmetlerine de yer verilip, bölge cazip hale getirilmelidir.
- Medikal turizm konusunda ön plana çıkan İstanbul ili yatırım ve pazarlamada ilk sırayı almalı, örnek teşkil etmesi adına pilot il seçilip çalışmalara başlanmalıdır.
- Sağlık turizminde turistin dikkatini çekebilmek adına en çok tercih edilen turistik alanlar tespit edilip bu bölgelere yoğunluk verilmelidir.
- Medikal turizm amacıyla Türkiye'ye gelecek hastaların sağlık güvencesi ile ilgili problemlerini ve kuşularını en aza indirerek, sigorta şirketleriyle koordinasyon sağlanmalıdır.
- Türkiye'de ve diğer ülkelerde hizmet sunacak olan sigorta şirketleri denetlenmeli ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yurt dışında yaşayan hastalara Türkiye'de tedavi olmaları cazip hale getirilmeli, özel sağlık turizm paketleri hazırlanmalıdır. Hazırlanacak bu sağlık paketinin içerisinde; ulaşım, konaklama, tedavi sonrası bakım, ücretlendirme v.b. konularda bilgiler verilmeli, endişeye yer verilmemelidir.
- Medikal turizm amacıyla gelen hastaların sosyal izolasyon komplikasyonunu giderebilmek için sosyal ve kültürel etkinlikler sunularak, alınacak tedavi cazip hale getirilmelidir.
- Medikal turizme yönelik çalışacak hastanelerin sahip olması gereken kriterler belirlenmeli; hijyen, teknoloji, dil bilen personel sayısının fazlalığı, güler yüzlü çalışan vb. İl Sağlık Müdürlükleri tarafından denetlenmeli ve bu müdürlük bünyesinde bir birim kurulmalıdır.
- Medikal turizme destek verecek hastanelere yeterli teşvik ve yardımlar devlet tarafından yapılmalı, akreditasyon konusuna dikkat çekilmeli, sadece özel hastaneler değil kamu hastanelerinin de katılımı sağlanmalıdır.
- Medikal turizmin gelişimi için uluslararası akreditasyon ve yabancı dil konularına önem verilmeli, bu alanda hizmet sunacak personel mutlaka eğitilmelidir.
- Medikal turizm çerçevesinde Türkiye'de görev yapan doktorların, hedef olarak belirlenen ülkelere gönderilmesi sağlanarak ülkeye yabancı hasta getirmeye teşvik edilmelidir. Medikal turizmin önünü açabilmek için yabancı doktorların da çalışmasına izin verilecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tıp fakültelerinde, sağlık fakültelerinde ve işletme fakültelerinde öğretim planına dahil edilmelidir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Kaynaklar

1. Getz D. Event tourism: definition, evolution, and research. *Tourism Management* 2008;29(3):403-28. [CrossRef]
2. Connell J. Medical tourism: sea, sun, sand and surgery. *Tourism Management* 2006;27(4):1093-100. [CrossRef]
3. Aydın D. Sağlık Bakanlığı raporu: Türkiye'de Medikal Turizm, Ankara: 2011.
4. World Tourism Organization Report, UNWTO 2009, Geneva: 2009. p. 6-14.
5. Maini, Anil K. Sağlık turizminin geleceği. *Sağlık Turizmi Bülteni* 2009;2(7):22.
6. Öztürk Y, Yazıcıoğlu İ. Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi* 2002;5(2):183-95.
7. Kuo HI, Chen C, Tseng W, Ju L, Huang B. Assessing impacts of sars and avian flu on international tourism demand to Asia. *Tourism Management* 2008;29(5):917-28. [CrossRef]
8. Annette B, de Arellano R. Patients without borders: the emergence of medical tourism. *International Journal of Health Services* 2007;37(1):193-8. [CrossRef]
9. Lengyel G, Ötvös P. Cross-border cooperation in health care in the acceding countries. Free movement and cross-border cooperation in Europe. *The Role of Hospitals & Practical Experiences in Hospitals, Luxembourg: Entente Des Hospitaux Luxembourgeois*. 2003.
10. Gonzales A, Brenzel L, Sancho J. 2001 Health tourism and related services: Caribbean development and international trade. Final Report. 2001. p. 57-8.
11. Stephane J. Aspects of cross-border health care cooperation between France and Italy: motivations, stakes and ambitions. Free movement and cross-border cooperation in Europe. *The Role of Hospitals & Practical Experiences in Hospitals, Luxembourg: Entente Des Hospitaux Luxembourgeois*. 2003.
12. Yalçın P. Türkiye'de sağlık turizminde altyapı oluşturulma gereği ve sağlık kurumlarına yönelik bir araştırma. Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı [Yüksek Lisans Tezi] 2006.
13. Aydın D. Medikal turizm Türkiye sağlık turizmi rehberi. Sağlık Bakanlığı, Ankara: 2009.
14. Çetinkaya T, Zengin B. Yaşlı bakımı ve turizm. Panel Bildiri Kitapçığı; Sakarya: 2009. s. 172-81.
15. Weihrach B. Cross-border cooperation and free choice of health care for patients from various viewpoints. Free movement and cross-border cooperation in Europe: *The Role of Hospitals & Practical Experiences in Hospitals, Luxembourg: Entente Des Hospitaux Luxembourgeois*. 2003.
16. Uğur G. Türkiye'de sağlık turizmi. Sağlıkta sağlıklı bir dönüşüm. *Çerçeve Dergisi* 2007;16(43):96-7.
17. TÜSİAD Sağlık Çalışma Grubu. Türkiye için yeni bir fırsat penceresi. *Tıp Turizmi Görüş Belgesi* 2006. s. 28.
18. Kiremit ŞA. Turizmin gelişiminde bir alternatif olarak medikal turizm: Bir sağlık kuruluşunda araştırma. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü [Yüksek Lisans Tezi] 2008. s. 6-8.
19. Tengilimoğlu D. Sağlık turizmi: Tedavi amaçlı turizm ve termal turizmde sorunlar ve çözüm önerileri. *Hastane Dergisi* 2005;7(34):90-6.